

PTUJSKI LIST

Politično gospodarski tednik.

Stane:

Za celo leto K 15—
za pol leta » 7:50
za četrt leta » 3:80
za 1 mesec » 1:30
Posamezna številka 30 vin.

Uredništvo in upravnništvo je v
Ptuju, hiša zdravnika dr. Štuhca.

Rokopisi se ne vrnejo.

Telefon št. 46.

Štev. 5

Ptuj, 4. maja 1919

I. letnik

Glas vpijočih!

Pariška mirovna konferenca kuje — mir, a narodov se od dne do dne loteva večji — nemir in zlovolja. Da stre glavo srednjeevropskemu militarizmu, se je vzdignil svet. Pravijo, da zraste nov militarizem, nič manj krivičen in okruten, pravimo mi, ki smo iskali pravice v Parizu, a je ne najdemo. Trkali smo prosečih rok, da nam dajo, kar nam gre po vsej božji in človeški pravici. A vrata do pravice so bila zaprta. Za svoje smo prosili in ni bilo prav. Molčati bi bili morali in čakati, da pađe morda drobtina našega hleba z mize onih, ki ga režejo; ne nam, našim krvnikom režejo naš kruh.

Umevno je, da mora na ta način ostati v nas strupena ost nezadovoljstva. Če bo mir sklenjen z diktatom, oprtim ob top in bajonet, kakor je videti danes, bo vseboval kal nove vojske, ki bo morda še groznejša od končane. Dokler se ne znivelirajo nasprotstva s samoodločbo narodov, toliko časa ni pričakovati trajnega miru.

Neodkritost in krivična pristranost, ki vlada v pariški mirovni kovačnici, je rodila prve sadove.

Paris ni hotel slišati glasu vpijočih in trpečih. Zato je naš narod na Koroškem segel po samopomoči. Trpel je, dokler je mogel. Kruto preganjanje je trpel, rop in požig je prenašal od boljševiskoblažne nemške vojaške sodrge. Ponovno so Korošci apelirali na vlado, naj jim pomaga iz grozopolnega stanja. Vlada ni smela, da ne krši sklenjenega premirja. Prosili so pomoči v Parizu. A zaman. In ko je narod videl, da

mu je zatonil tudi poslednji up na Pariz, je zgrabil za orožje in se je začel otresati krvniških tlačilcev.

Ljubljanski dopisni urad poroča z 29. aprilom, da so se koroški Slovenci združili v vstajo in da so zlasti v Rožni dolini in med Velikovcem in Celovcem razorožili nemške tolpe in proklamirali spojitve teh krajev s kraljevino SHS. Prosili so pomoči pri naši ob demarkacijski črti stoječi vojski in našli so odziv. Naša vojska je zasedla več slovenskih krajev onstran demarkacijske črte. Odpora ni našla nikjer. . . .

Tako se je sprožila lavina; ljudska volja jo je sprožila. Kar je naše, mora postati in ostati naše, slej ali prej. Ni je konference, ki bi, bilo s pogodbami, bilo z grožnjo bajonetov mogla trajno preprečiti težnjo, slonečo na tisočletnemu pravu.

Vstaja na Koroškem je predhodnica druge vstaje, ki bo završala danes ali jutri v slovenskih krajih, od Italije zasedenih. To je neizbežna nujnost. Kri bo tekla, vojni požar bo mogoče na novo objel Evropo radi krivic, ki jih danes trpijo mi.

A tedaj naj pride naša kri nad one, ki zapirajo danes ušesa našim opravičenim zahtevam.

Položitev kosti Zrinskega in Frankopana v domačo zemljo.

(Posebno poročilo „Jugoslaviji“.)

Zagreb, 30. aprila. Hrvatski narod je dane na sijajen in dostojen način poplačal svoj dolg narodnima mučenikoma in prvima borilcema za osvoboditev izpod tujega jarma Petru Zrinskemu in Franu Krstu Frankopanu. Zagreb si je nadel praznično obleko. Vse

hiše so okrašene z v žalno ovitimi narodnimi trobojnicami, a na mnogih krajih se vidijo slike narodnih junakov ter grbi Zrinjsko-Frankopanov. Vse delo počiva. Trgovine in delavnice so zaprte. Tudi delo v uradih počiva.

Že v zgodnjih urah so se začele zbirati velike množice ljudstva na Zrinjevcu in po ulicah v bližini jugoslovanske akademije. Redarstvo je skrbelo skupaj s sokolskimi reditelji za red in mir ter napravilo okoli akademije kordon.

Z ljubljanskim posebnim vlakom je prišlo 500 Slovencev, da se udeleže korporativno pogrebnih slavnosti in tako poklonijo manom neustrašenih borilcev tudi za slovensko svobodo. Od vseh strani so prihajala društva z zastavami. Sokolska društva so bila zastopana polnoštevilno. Na čelu zastopnikov jugoslovanske armade je bil vojvoda Mišić, ki je obenem zastopal regenta Aleksandra. Osrednjo vlado so zastopali ministri dr. Alaupović, dr. Kramer, Marinković in dr. Poljak, Zagreb, Beograd in Ljubljana so bili zastopani po svojih županih, čehoslovaško republiko je zastopal preds. narodne skupčine Tomašek, prisoten je bil zastopnik poljske republike, dočim je bila francoska armada zastopana po posebnih deputacijah. Zastopane so bile tudi misije vseh tu se nahajajočih misij prijateljskih držav, Angleške, Ameriške, Poljske in Čehoslovaške. Hrvatsko vlado je zastopal ban dr. Paleček, slov. deželno vlado pa poverjenik dr. Vrstovšek.

Ko so akademiki prinesli krsto iz Akademije, je opravil cerkvene obrede zagrebški nadškof dr. Bauer ob asistenci križevaškega grško katoliškega nadškofa Nyradija ter

Narodna mučenika Zrinski in Frankopan.

Predavanje prof. dr. Komljanca ob priliki svečane proslave narodnih mučnikov 30. aprila 1919 v Ptuju.

Danes predpoldnem so se ob velikih svečanostih položile v Zagrebu k večnemu miru kosti naših narodnih mučnikov Petra Zrinskega in Frana Krsta Frankopana. Udeležili so se te slavnosti najvišji cerkveni in posvetni krogi, prisostvovala je naša vlada SHS, prisostvovala je naše razumnštvo, pa tudi meščanstvo in prosto ljudstvo; z eno besedo: udeležil se je slavnosti ves narod. Že ko se je v nedeljo pripeljal vlak z ostanki naših mučnikov v Maribor, prvo večjo postajo naše nove kraljevine, so ga sprejeli s vsemi častmi, vojaškimi in cerkvenimi, ob navzočnosti tisočglave množice. In to se je ponavljalo drugi dan povsod na poti do Zagreba.

Naša naučna uprava je odredila, da se danes posebe spomnimo tega znamenitega dogodka.

Ko so pred ne čisto 50 leti 1871 imeli proslaviti 200-letnico obglavljenja naših mučnikov, si prireditelji niti v snu niso mislili, da pridejo današnji časi. Osrednji pripravljalni odbor v Zagrebu je bil že vesel, da se vlada ni upala prepovedati vsake slavnosti.

Ali drugače se izprašujejo v skrbeh javno v listu „Hrvatska“: O dusi budućnosti, da li će sjemena, ovoga dana niknuti za stotinu godina stablo, pod kojim će sav naš narod, s vladari i poglavarstvi svojimi na čelu, kakovom ogromnom, danas jedva još za pomisliti narodnom svečanošću proslaviti taj dan? Ili će zlokobna ruka ili huda kob uništiti i ovo semance? Opravičeno so bili v skrbeh. Slavnost bi bila imela obstati v službi božji in potem naj bi kdo razložil pomen tega dne. Toda ko so hoteli imeti v Zagrebu službo božjo v stolni cerkvi, v isti cerkvi, kamor danes svečano polagajo ostanke, so se kanoniki uprli temu svetogrdju. Zagrebški nadškof je prepovedal, da bi kak duhovnik govoril o mučnikih. Zakaj to? Bali so se, da bi se zamerili na Dunaju cesarju, kjer so imeli oba mučenika za upornika proti cesarju in bili bi najrajši videli, da bi se o Zrinskem in Frankopanu sploh ne govorilo nič. In res so za nekaj časa zatrli proslavljenje Zrinskega in Frankopana.

Ali udušiti tega gibanja niso mogli. Naj so zapirali cerkve, prepovedovali duhovnikom služiti maše v ta spomin, preganjali častilce s policijo, bilo je vse zastonj. Vedno več pristašev je pridobivalo to slavlje, pisali so vsako leto o tej zaroti, zlagali so pesmi in članke v njen spomin.

Časi so se izpreminjali in leta 1906 so v hrvatskem saboru zahtevali nekateri po-

slanci ne samo, da se smrtni ostanki Zrinskega in Frankopana preneso v domovino, nego da se predloži tudi zakon, po katerem naj se narodnima mučenikoma večne čase daje čast in zahvalnost hrvatskega naroda; 30. april vsakega leta naj se proglasi praznikom za vse šole na Hrvatskem in v Slavoniji. Tudi naj se ob tej priliki razloži mladini pomen tega dne.

Ves hrvatski sabor se je strinjal s tem predlogom in če tudi niso Hrvati takrat vsega dosegli, dosegli so vendar to, da sta se prihodnje leto 1907 prvič udeležila proslave usmrčenja Zrinskega in Frankopana dva velika župana v imenu vlade.

Kdo sta torej moža, katerih spomin je bil toliko časa zatrt, ki pa sta današnji dan dosegla slavo vsega svojega naroda?

Bila sta iz dveh najznamenitejših hrvatskih rodbin, ki sta več kot 600 let sodelovali v političnem in kulturnem življenju hrvatskega naroda in neredkokrat dajali pravec vsemu javnemu življenju.

Komu izmed vas ni znan slavni Nikolaj Zrinski, ki je leta 1566 branil Siget Turka in s svojo junaško, požrtvovalno smrtjo proslavil ime Zrinskih daleč po svetu, sam pa zaslužil ime hrvatskega Leonide? Nikolaj Zrinski Sigetski je dvignil svojo rodbino do vrhunca slave in moči. Živel je v dobi, ko je bila turška sila na višku. Radi svojega junaštva je postal ban na Hrvatskem, v Sla-

škofov dr. Langa in dr. Premuš in druge zagrebske duhovščine.

Po cerkvenem pravilu je prvi pregovoril v imenu osrednje vlade minister Marinković, za njim so govorili ban dr. Paleček, predsednik čehoslovaške narodne skupščine Tomašek in poslanec Ivan Peršič. Zagrebska pevska društva so zapela Zrinsko Frankopanco, nakar se je razvil veličasten spreved, kakršnega Zagreb morebiti še ni videl. Po ulicah in trgih, kjer se je spreved pomikal, so tvorile spalir nepregledne množice, na tisoče in tisoče prebivalstva iz Zagreba in okolice. Jelačičev trg in trg pred katedralo sta bila nabito polna. Ceni se, da je gledalo spreved nad 100.000 ljudi. Ulice po katerih se je spreved pomikal, pa tudi večina drugih, so bile v zastavah. Okna so bila okrašena s cveticami, malimi zastavicami, zrinsko-frankopanskimi grbi, preprogami in drugimi okraski. Spreved je otvorila sokolska godba, ki ji je sledil oddelek vojaške konjenice, nato sta korakala dva pehotna polka z godbama, mornarji z venci in novimi državnimi zastavami, deputacija Turpoljskih plemičev v slikovitih zgodovinskih narodnih nošah, nato slovenski, hrvaški ter Srbski Sokoli in slovenski Orli, kar pomešani med seboj. Sokolice, skavti, deputacije raznih društev, med njimi deputacije pevskih društev „Slavca“ in „Ljubljanskega Zvona“ z zastavami, izredno veliko število visokošolcev in visokošolk. Najimpozantnejši del spreveda je tvorila ogromna množica beguncev iz okupirane ozemlja z zastavami. Bili so razdeljeni v skupine po svojih domačih krajih in nosili napise krajev, ki so njihova domovina. Tako so manifestirali za popolno ujedinjenje naše domovine. Za begunci so sledila razna društva. Nato so nosili Sokoli in častniki vence, ki jih je bilo brez števila. Kot prvega so nosili krasen venec, ki ga je poklonil prestolonaslednik Aleksander.

Vence so spremljale dekleta iz vseh jugoslovanskih pokrajin v narodnih nošah. Za venci so šli vsi v Zagrebu nahajajoči se poslanci nekdanjega hrvaškega sabora, kakor tudi poslanci narodnega predstavnštva v Belgradu. Sledila je duhovščina, za njo pa so nesli akademiki krsto z ostanke obeh mučenikov. Častno stražo ob krsti so tvorili Sokoli, častniki, mornarji in akademiki. Pred nadškofijsko cerkvijo so govorili znani pisatelj prof. Andrić, prof. dr. Fran Ilešić, v imenu beguncev dr. Werk in v imenu vojaštva general Plivelič. Nato so pevska društva zapela himne „Lepo našo domovino“, „Bože pravde“ in „Naprej“, nakar so odnesli krsto v cerkev. Po kratkem ponovnem cer-

kvenem obredu so položili krsto v nalašč pripravljeno grobnico. Pred cerkvijo je oddalo vojaštvo častne salve, v okolici mesta pa so oddali topovi običajnih 21 strelav.

Vprašanje posl. Adolfa Ribnikarja in tovarišev

na g. ministerskega predsednika radi trpinčenja jugoslovanskih vojnih vjetnikov v Italiji ter njih vrnitve v domovino.

Italija je zajela na soški fronti in v Triljah nad 650.000 bivših avstro-ogrskih vojnika, med njimi preko 80.000 Jugoslovancev. V poslednjem broju je zapopadenih okoli 400 oficirjev.

Iz avtentičnih poročil, ki prihajajo iz Italije, se da sklepati, da se v tej državi vojnimi vjetnikom ni nikdar dobro godilo, vsekakor pa mnogo slabše kot laškim vojnimi vjetnikom v bivši Avstro-Ogrski. Vojni vjetnik, ki je sam doživel laško vojno vjetništvo slika isto na kratko tako-le: „Trpeli smo zelo. Hrano smo imeli slabo, največkrat smo ostajali brez jedi. Ponoči smo uhajali iz taborišča in hodili krast. Pobirali smo ohrovt, repo in drugo zelenjavo ter jo surovo vživali. Za vsako malenkost smo bili tepeni. Po večini so vsi vjetniki udani usodi in si drugega ne žele nego smrt, od katere edine pričakujejo rešitve.“

Dokler je Italija potrebovala naklonjenosti Jugoslovancev, zlasti po predoru italijanske armade pri Kobaridu, je postopala napram jugoslovanskim vojnimi vjetnikom vendarle še nekoliko človeško in obzirno, odkar pa je razpadla Avstro-Ogrska, je postal položaj vjetnikov v Italiji naravnost obupen in neznosen.

Dočim pošilja Italija druge vjetnike zlasti Poljake in Čehe polagoma domov, drži Jugoslovane v vjetništvu z največjo strogostjo. Izdano je bilo celo posebno povelje, v katerem se ukazuje, da se sme uporabljati Jugoslovane le za najtežja dela. Zato je največ naših vjetnikov zbranih v taboriščih beneškega odseka, kjer so določeni oddelki za popravilo cest, mostov in za druga suženjska dela najnižje vrste. Sploh vse odredbe italijanskih vojaških oblasti vzbujajo opravičen sum, da se hoče naš narod v italijanskih taboriščih sistematično zatreti in uničiti.

Taborišča, v katerih so obsojeni naši vjetniki stanovati, so docela nesposobna za prebivališča ljudi. Taborišče Morserane pri Grazzano n. pr. je v celoti eno samo veliko jezero blata. Zarobljeniki morajo ležati na

mokri zemlji in v blatu pod šotori. Nesnanega v tem taborišču je tembolj grozna, ker ne dobe vjetniki najnujnejšega perila in so zato tudi vsi uživi. Tudi ob rekah Adizi, Padovi in Pijavi spijo vjetniki v blatu in v vodi. 24. decembra 1918 je tu narasla voda tako visoko, da so morali vsi taboriščniki pred njo zbežati, pustivši tam še ono malo imovino, ki so jo imeli pozamezniki.

Prehrana vjetnikov je po količini jako nezadostna. Po kakovosti vjetniške prehrane niti vprašati ne smemo. Naj zadostuje konstatacija, da so vjetniki v Italiji podobni sencam sestranih ljudi, slabiči obupanih obrazov, sključenih teles. Smrtna kosa jih kosi brez vsakega usmiljenja. Stradajoči vjetniki so primorani iskati odpadke živil po smetiščih, vživajo v skrajni sili tudi mrhovino. Vsled te prehrane je več vojakov zbolelo in umrlo. Velikanska grobišča potrjujejo kako žalostni usodi so bili pri pozameznih taboriščih izročeni vojni vjetniki.

Žalostna usoda vjetnikov pa s tem še ni končana. Za vsak mal pogrešek jih čaka najhujša kazen.

Znan nam je slučaj, da so ubežnika vjeli karabinerji. Tolkli so ga s kopiti pušk tako, da so mu zdrobili kosti v komolcu. Ranjenega so zaprli nato v vlažno podzemeljsko klet v Mosicani, kjer je ležal skozi 10 dni brez odeje na goli, mokri zemlji. Za hrano je dobival na dan četrt hleba kruha, ako je naletel na človeškega strežaja, je dosegel tudi še kozarec vode.

Nič nenavadnega ni, da ubijejo straže ubeglice iz taborišč.

Kar se tiče preganjanja in trpinčenja vjetniških beguncev se, naštevajo naravnost neverjetna grozodejstva. Omenjamo le junaštvo, s katerim se je hvalil neki primo-tenente iz Vidma, ki je sam pripovedoval naslednje: Ob Pijavi se je nekega dne skrilo v kaverno 60 vjetnikov, ki so hoteli ponoči ubežati. Močna patrolja pod mojim poveljstvom jih je tamkaj našla. Ko so videli ubežniki, da so preslabi, so se udali ter kleče prosili naj se jih usmilimo in naj jim ne napravimo nič žalega. S satanskim nasmehom je končal gospod primo-tenente: „Jaz pa sem dal politično celokavarno z bencinom in pustil zažgati. Daleč naokoli se je čulo rjojenje in vpitje teh gorečih ljudi.“ Tako svedok, kateremu je primo-tenente to pripovedoval.

Tudi častniki so nastanjeni v čisto nezadostnih nedostojnih in nehigijenskih zaporih. Znano nam je taborišče, v katerem je prostora v večjem za 80 oficirjev. Nastanjeno jih je bilo v njem 175 do 204.

voniji in v Dalmaciji. Bilo mu je braniti mejo od Senja do Siska, od Siska do Virovitice blizu Drave, da celo onkraj Drave na Ogrskem. In če tudi ni mogel obraniti vsega ozemlja, je vendar preprečil, da ni Hrvatska postala turška pokrajina. Za te zasluge mu je tedanji kralj Ferdinand podelil ravno in plodno Medjimurje z mestom Čakovcem (leta 1546). Kadar pride kdo izmed vas v Čakovec, si še sedaj lahko ogleda njegov grad in spomenik pred gradom.

Tega Nikole Zrinskega pravnuk je bil Peter Zrinski, čigar mučeniške smrti se danes spominjamo.

Obe rodbini zavzemata odlično mesto tudi v kulturni zgodovini hrvaškega naroda. Njihovi gradovi v hrvaškem Primorju še danes živo pričajo o umetniški ljubezni svojih gospodarjev. Bili so zaščitniki raznih škofij, ustanavljali so samostane in jih podpirali. Tudi marsikomu izmed vas je znana vsaj po imenu sloveča božja pot na Trsatu poleg Reke, ki jo je ustanovil pobožni knez Martin Frankopan leta 1453. Drugi Frankopan (knez Nikolaj IX., umrl 1647) je ustanovil na svojem posestvu Bosiljevu hrvaško šolo „za izobraževanje tamošnjih siromašnih ljudi“, pa tudi volil sredstva za zavod siromašnih učencev, pred vsem našega hrvaškega ali ilirskega naroda, iz katerega je postal plemiški konvikt v Zagrebu.

Knez Jurij III Zrinski je okoli leta 1574

osnoval v medjimurskem Nedelišču prvo hrvaško tiskarno.

Med člani obeh rodbin je bilo tudi mnogo takih, ki so se sami proslavili kot umetniki. Zlasti Fraokopani so ljubili nad vse hrvaški jezik in njegovo posvečeno pismo — glagolico. O tem pričajo številni napisi, o tem priča Vinodolski zakon iz leta 1298, najstarejši pravni spomenik, pisan v hrvaškem jeziku in z glagolico.

Če je kdo zaslužil, da jih ne pozabi pesem in knjiga, so bili to Zrinski in Fran Frankopan ter Frankopanova sestra Katarina, žena Petra Zrinskega. Dvor Petra Zrinskega v Čakovcu je bil odprt hrvaški knjigi in prosveti. Peter sam je bil pesniško navdahnjen človek. Prevel je dvakrat iz Madžarsčine na hrvaški jezik ep sojega starejšega brata Nikole, v katerem opeva svojega pradedo, hrvaškega Leonido, Sigetskega Nikolaja Zrinskega. Delo je izšlo leta 1660 v Benetkah z naslovom: Adrianskoga mora Sirena—na 338 straneh. Bilo je to delo bolj parafraza, nego goli prevod. Peter se ponaša tu s svojim patrijotizmom, čegar v originalu ni. Petrovo delo je namenjeno hrvaškemu narodu; zato je tudi zloženo v hrvaški duhu. Za vzgled bodi eden njegovih epigramov:

Najgušče žestoke jele vjetri viju,
Višnji turni gornje več mahe poimlju.
I gore visoke največe strele biju,

U doline nizoke treski ne dospiju.

Isto, kar pravi naš Prešeren:

Naj misli, kogar bi puščice te zadele,
Da na visoki vrh lete iz neba strele,
ali: Feriunt sumnos fulmina montes.

Kakor da bi bil mož že slutil svojo usodo, saj na njem se je izpolnil popolnoma ta epigram.

Njegov vsak Fran Krsto Frankopan je bil lirski pesnik. Njegova lirika je polna mehkih in nežnih, a tudi krepkih domorodnih zvokov. V rokopisu nam je zapustil zbirko svojih pesmi pod naslovom: Gartic (vrtec) za čas kratiti. Njegova pesem „Na vojsku, na vojsku, vitezi valjani“ se prepeva še sedaj med Hrvati.

Za svojim bratom Franjem ni zaostajala niti njegova sestra Katarina, omožena s Petrom Zrinskim. Tudi ona je bila hrvaška pisateljica in pesnica. Žal ji je bilo, da se izmed vseh jezikov „najmanje hrvačkoga ovo doba štampanih knjig nahodi“ (kakor sama pravi); zato je napisala za hrvaške žene hrvaški molitvenik „Putni tovaruš“, tiskan prvič leta 1651 v Benetkah na 441 straneh. Vzpodbujala pa je na književno delovanje tudi druge in rada je podpirala književnike, ki so hoteli izdati kako hrvaško knjigo.

Da pa razumemo tragični konec naših mučenikov, se nam je ozreti po takratnem političnem položaju in njunem življenju.

Silno stroge odredbe veljajo za odstranitev iz taborišča. Oficir, ki je 2½ leti italijanski vjetnik, je smel na izprehod izven tabora le 7krat, med tem le 2krat brez varstva nasajenih bajonetov. Izprehajališča v taborišču so tako mala, da ne morejo služiti v posebno razvedrilo sicer na zidovje obsojenih človeških bitij. Čudno za to ni, da naši oficirji vsled pomankljivih stanovanj, vsled stalnih, če tudi velikokrat malenkostnih sekatur, zlasti ker so tudi obsojeni na popomanjkanje duševne hrane, zdravstveno propadajo.

Pripominjamo, da presega postopanje italijanskih vojaških oblasti napram jugoslovanskim vjetnikom vse meje civilizacije in vzbuja celo v italijanskem civilnem prebivalstvu pomilovanje in usmiljenje.

Ker ne moremo mirno gledati, da bi nam 80.000 mož v najboljših letih še nadalje prenašalo težke verige robstva in suženjstva ter nepopisno trpinčenje od strani italijanskih vojaških oblasti, stavljamo na ministerskega predsednika kot namestnika ministra za zunanje zadeve naslednja vprašanja:

1. Ali je gospodu ministerskemu predsedniku znano, kako postopajo italijanske oblasti z jugoslovanskimi vjetniki?

2. Ako mu je znano, kaj je ukrenil, da se skrajša in olajša gorje našim državljanom, ki so ostali v italijanskem robstvu?

3. Ako mu ni znano, ali je pripravljen pojasniti položaj naših vjetnikov mirovni konferenci v Parizu, ter zahtevati, da se vjetniki jugoslovanske narodnosti nemudoma vrnejo v domovino?

4. Ali je pripravljen gospod ministerski predlagati mirovni konferenci sestavo internacionalne komisije, ki naj brez odloga obišče vsa taborišča v Italiji, kjer so nastanjeni jugoslovanski vojni vjetniki, ter poskrbeti, da se bo z jugoslovanskimi vjetniki v Italiji, dokler se jim ne omogoči povratek v domovino, ravnalo po človeški?

Gospodarstvo.

Nekaj o delitvi zemlje.

V tem vprašanju vlada precejšnja zmešnjava. Viničarji se razgovarjajo, kako si bodo razdelili gorice. Pri tem pa se ne omejujejo na posestva, ki merijo nad 500 oralov obdelene zemlje, ampak delijo vse vprek, tudi vinograde naših domačih posestnikov, katerih posestva se niti od daleč ne približujejo meri 500 oralov.

Neki posestnik se jim je ponudil: „Dobro, razdelite si, jaz pa bom kupoval vino od vas.“

Nato so mu odgovorili: „Mi vina ne bomo prodajali, ampak sami pili.“

Velik del srednjeveške evropske zgodovine polnijo borbe med vladarjem in visokim plemstvom. Z začetkom novega veka se je ta borba odločila v prilog vladarjem. Prej so bili složni velikaši močnejši od vladarja; od tedaj naprej pa se je krepila vladarjeva moč, dokler v 17. in 18. stoletju ni prevzela polne oblasti in se dokopala do absolutizma. Nekdanje ponosne velikaške rodbine, ki so z drznim omalovaževanjem gledale na svoje „prirodne gospodarje“, so bile sedaj srečne, ako so smele s svojo razsipno navzočnostjo poveljevat dvorski sijaj.

Ta borba med dvorom in velikaši se je vodila posebno strastno na Ogrskem in Hrvatskem. Dokler so bili na prestolu domači kralji, je bila borba podobna borbam v zapadni Evropi. Ko pa so došli na vladarski prestol kralji iz avstrijske hiše, Habsburžani, je dobila borba drug značaj: plemstvo, ki je takrat predstavljalo narod, se ni toliko borilo za osebno oblast in svoje privilegije, kakor za ustavo svojih kraljevin. Kakor se je v zapadni Evropi v prvih stoletjih novega veka v to borbo umešalo versko vprašanje, katolicizem in protestantizem, in dovedlo do ljutih dolgotrajnih vojska, tako se je tudi na Ogrskem vpletlo v to borbo versko vprašanje; razven

Posestnik: „Od česa pa boste živeli?“

Viničarji: „Od tega, kar si bomo pri drugih zaslužili z delom.“

Posestnik: „Kam pa boste hodili na delo, če bodo vse gorice razdeljene med vas?“

S tem je bil sicer konec praznega modrovanja, dvomim pa, da so bili viničarji prepričani.

Stari ljudje pripovedujejo, da so Halozani nekdanj imeli več vinogradov v svoji lasti. Toda niso imeli sreče. Če je bilo dosti vina, ni imelo cene in večinoma so ga sami popili. Ko je trebalo kupiti živeža in obleke in je povrh še prišla slaba letina, so se morali zadolžiti. Tako je prišel vinograd za vinogradom v tuje roke. Ohranili so se le tisti domači posestniki, ki so poleg goric imeli nekaj polja, travnikov in hoste, da so si na svojem pridelali zrnje in si redili živino. Bili so torej v prvi vrsti navadni kmetje, ne pa samo vinogradniki.

Vinogradi so v celoti res dobičkanosni. Toda vinogradnik lahko živi le, če ima poleg goric še drugo zemljo. Če ima same gorice, pa mora zelo previdno gospodariti, glavni del svojega pridelka prodati, da si kupi raznih potrebsčin. Ako lahkomišlno svoje vino sam pije, bo v kratkem dogospodaril.

To se bo moralo upoštevati, če bo prišlo do razdelitve majhnega števila tistih posestev med nami, ki imajo več zemlje, kakor bo agrarni zakon dovoljeval. Morala se bodo ustvariti takšna posestva, ki bodo razun vinograda imela še drugo zemljo, da bodo lahko obstojala. Iz drugih vinogradov pa se naj napravijo vzorni vinogradi pod državnim nadzorstvom in pod vodstvom strokovnjakov, ki bodo vinogradnikom učitelji za vzorno obdelovanje in predvsem za umno kletarstvo, ki je pri nas še zelo zanemarjeno.

Glede nazorov o razdelitvi veleposestev prihajajo iz Medjimurja zanimive vesti. Tam ima grof Festetič ogromna posestva, okoli 30.000 oralov. Vse to obdelujejo njegovi uslužbenec, ki so za svoje delo plačani v glavnem z deputati, t. j. vsak dobi gotovo množino raznih pridelkov, s katerimi lahko prehrani sebe in svojo rodbino ter si redi živino. Ta posestva bi se morala razdeliti v prvi vrsti med grofove uslužbenec, ki jih obdelujejo. Neki uslužbenec pa je rekel, da si ne želi lastne zemlje, ampak država naj prevzame nerazdeljeno posestvo, njih pa pusti v sedanjem razmerju. On trdi, da je 90% grofovih uslužbencev istega mnenja.

To je razumljivo. Delavci dobijo svoj deputat, če tudi je slaba letina, ne poznajo skrbi malega kmeta, ki se boji mraza, toče in drugih ujm. Tudi se trdi, da velika posestva delajo s stroji, da ne rabijo toliko ljudi in lahko več pridelkov prodajo. S tem pa se prehranijo mestni delavci v tovarnah in rudokopih.

tega pa še drugo, novo, namreč narodnost. Zlasti na Hrvatskem je dobila borba med kraljem in plemstvom popolnoma značaj boja med Nemštvom in Hrvatsvom. Ta boj se je poostiril od sredine 17. stoletja, ko je bila Avstrija po krvavi 30 letni vojski prisiljena, da se odreče cesarskim sanjam v Nemčiji. Odslej naprej se je enako trudila, da se doma povzpne do absolutne moči. Dosti je bila dotlej že dosegla. Srečno končana protireformacija je strla nasprotovanje in moč avstrijskih, štajerskih, koroških in kranjskih stanov; bitka na Beli gori (8./11. 1620) je vzela Čehom njih svoboščine. Čehi so bili izročeni absolutistični dunajski vladi, nemščina je dobila iste pravice s češčino; kasneje pa je hotela to čisto izpodriniti.

Od vseh habsburških dežel sta bili Ogrska in Hrvatska edini, v katerih vladar ni vladal neomejeno. In tako je prišlo do obupne borbe z namenom, da se pretvorita tudi Ogrska in Hrvatska v dedni pokrajini.

Vrhunec je dosegla ta borba pod Leopoldom I. (1657—1705), pod katerim se je odigrala Zrinsko-Frankopanska katastrofa.

Peter Zrinski se je rodil leta 1621 v Vrbovcu. Imel je brata Nikolaja, rojenega leta 1620 v Čakovcu. Njun oče je iskal slave na

Naloga strokovnjakov je, da temeljito preštudirajo to vprašanje.

Treba bo veliko dela, da se kmetijstvo povzdigne, da se organizira združništvo, v katerem se bodo kmetje medsebojno podpirali pri obdelovanju zemlje, da bodo čim več pridelovali in prodajali drugim stanovom. Le potem bo razdelitev zemlje koristna producentom in kosumentom.

Gotovo je, da to vprašanje ni tako enostavno in da je za dobro rešitev treba vsestranskega premisleka.

Težki žrebci spadajo tudi v Ptuj. Ko sem pred tednom dni moral gnati svojo kobilo v Ptuj, ker je bližji državni žrebec preveč zaposlen, sem bil v zadregi, katerega žrebca v Ptuj bi naj pripustil kot „surrogat.“ Za mojo težko kobilo pač ni nobenega. Kakšno bo to pleme? Zvedel sem, da se naš živinozdravnik in konjerejski odsek trudi, a ni jim mogoče dobiti vsaj enega težkega za ptujsko postajo. Z druge strani se spet pravi, da jih stoji dovolj težkih sedem in osemletnih v Selu v žrebčarni. Mi ptujski konjereji smo na dobrem glasu, ker imamo tudi lepo konjerejo in tako bomo menda vendar smeli zahtevati tudi prvovrstne žrebce in jih tudi zahtevamo. Takih kreatur pa lahko kje drugod več nastavijo, kakor jih imamo sedaj tu.

Izplačevanje sena in slame, katera je bila oddana pod staro državo potom rekvizicije in je stara država še ni plačala, se doslej ni moglo pričeti, ker niso možna preodkazila denarja iz Nemške-Avstrije. Ob državnem prevratu so ostale iz poslovanja Poslovalnice za krmila v Eggenbergu pri Gradcu na Spodnjem Štajerskem po nekaterih krajih večje zaloge sena in slame, katere je nova SHS Poslovalnica za krmila v Celju (Zadružna Zveza) razprodala za vojaške in civilne potrebe naše nove države. Izkupiček teh zalog pa za popolno izplačilo starih rekvizicij sena in slame po celem Spodnjem Štajerskem ne zadostuje. Ne more se namreč tako postopati, da bi se izplačali producenti samo tam, kjer so ostale zaloge, drugod pa bi ostali kmetovalci brez plačila. Vsled tega se je graška Poslovalnica za krmila pogodbeno zavezala, da manjkajoči znesek doplača. Tozadevna pogodba je bila izgotovljena in podpisana že začetkom marca. Takrat je bil nenadoma prekinjen denarni promet z Nemško-Avstrijo, ki še do danes ni odprt. Poslovalnica za krmila v Celju (Zadružna Zveza) se je obrnila na Deželno vladu v Ljubljani (prehodno-gospodarski urad) s prošnjo, da se naj za izplačilo gori omenjenega zneska zavzame. To se bode sedaj zgodilo. Kakor hitro bo zadeva s tem izplačilom urejena, bodo dobili, kakor je bilo že naznanjeno po

bojiščih ali hodil na državne zборе v Zagrebu in Požunu. Ko sta bila mlada, so se odigravali pred njunimi očmi razni bojni dogodki in strahote. Čakovski grad sam je bil poln raznega orožja in turških zastav; oboroženi ljudje so prihajali v grad, noseč uplenjeno turško orožje in tirajoč bogato opremljene konje in vjete odlične Turke. V grajskih dvoranih pa sta lahko gledala slike svojih slavnih prednikov in njih junaških del.

Za glavno in edino nalogo v življenju velikašev je veljalo takrat: boriti se za svojo domovino in jo braniti sovražnikov. Predno pa sta se mogla brata posvetiti tej nalogi, sta morala še končati humanistične in retorične nauke. Naučila sta se pri tem razen hrvatskega in madžarskega jezika, ki sta ga znala že zdoma, še latinski, nemški in italijanski. Komaj sta dokončala nauke, že se je začelo resno življenje. Leta 1637 sta se prvokrat udarila s sosednjimi kaniškimi Turki, da branita svoja medjimurska južno-ogrska posestva. „Sors bona, nihil aliud“ (treba imeti samo srečo), je govoril Nikolaj pri svojih podjetjih, a Peter: „Vincere aut mori“ (zmagati ali umreti.) To sta postali njuni gesli.

(Nadaljevanje sledi.)

15. maja se bode v Ptuj kurs za ženske papirnate klobuke otvoril. — Vpraša se v prodajalni W. Blanke.

